

УДК: 338.436.32

JEL Classification: F14, F40

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2025.14\(47\).39-45](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2025.14(47).39-45)

Т.В. Решитько, доц., канд. екон. наук

Д.С. Насипайко, доц., канд. екон. наук

Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна

Ринок зерна в Україні як складова міжнародної макроекономіки, міжнародної торгівлі та оцінки кон'юнктури світових ринків

Метою статті є дослідження проблем розвитку ринку зерна в Україні на сучасному етапі як невід'ємної складової міжнародної макроекономіки, показ його особливостей та ролі у міжнародній торгівлі й при оцінці кон'юнктури світових ринків, окреслення перспектив його подальшого функціонування. Зазначено, що зерно займає провідне місце у структурі аграрної продукції, яка вирішує питання продовольчої безпеки держави та кон'юнктури світових ринків.

З'ясовано, що вітчизняний зерновий ринок забезпечує продовольством внутрішні потреби країни, а залишки продукції реалізує на світовому ринку, забезпечуючи якісним продовольством світову спільноту. Розкрито, що у вітчизняному експорті зернових більшу частину складає фуражне зерно і продукція з низькою доданою вартістю, а продаж українських готових продуктів харчування на міжнародних ринках не має значних обсягів. Серед макроекономічних показників, що характеризують стан функціонування ринку зерна, ключовими є попит споживачів і пропозиція виробників зернової продукції. Доведено, що в перспективі присутність України на ринках зерна у світі буде зберігатися. Наголошено на необхідності поставок на зовнішній ринок вітчизняних товарів із зерна з високою доданою вартістю.

Визначено, що війна внесла свої корективи у розвиток зернового аграрного бізнесу України, змусила його пристосовуватися до нових умов, змінювати логістичні маршрути поставок зерна на зовнішні ринки тощо. Запропоновано пріоритетні заходи, що сприятимуть подальшому розвитку внутрішнього зернового ринку країни, покращенню його кон'юнктури, зміцненню лідируючих позицій на світовому ринку.

ринок зерна, міжнародна макроекономіка, міжнародна торгівля, кон'юнктура світових ринків, експорт зерна

Постановка проблеми. Виробництво зернових культур в країні формує зернову галузь сільського господарства, яка окреслює розвиток вітчизняного ринку зерна. Зерно займає провідне місце у структурі аграрної продукції, вирішує питання продовольчої безпеки держави та кон'юнктури світових ринків. Ефективність функціонування вітчизняного ринку зерна та його інфраструктури є індикаторами, що вказують на дієвість державної політики в аграрному секторі та якість реформ, що проводяться в країні.

Функціонування та розвиток ринку зерна завжди було основою аграрного ринку України, міжнародної макроекономіки, міжнародної торгівлі та оцінки кон'юнктури світових ринків.

М'який клімат, потужний людський і ресурсний потенціал, географічне розташування, родючі чорноземи країни, сприяють отриманню високих урожаїв зерна пшениці, ячменю, кукурудзи, жита та інших зернових культур. Вітчизняний зерновий ринок забезпечує продовольством потреби населення України, тваринництво кормами, а залишки продукції реалізує на світовому ринку, забезпечуючи якісним продовольством багато країн. Україна займає вагоме місце у міжнародній торгівлі зерновими культурами. Ситуація щодо підвищення обсягів виробництва та міжнародної торгівлі зернових в державі продовжує залишатися актуальною протягом багатьох років. При покращенні фінансування сільськогосподарськими товаровиробниками новітніх технологій вирощування зерна, Україна зможе збільшити

виробництво й експорт продукції зернових культур в значних розмірах.

Тому, дослідження розвитку вітчизняного ринку зерна як складової міжнародної макроекономіки і міжнародної торгівлі та оцінки кон'юнктури світових ринків набуває особливого значення. Отже, проблеми акцентовані в дослідженні є актуальними та мають практичне і прикладне значення для нашої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку ринку зерна в Україні завжди приділялася особлива увага у дослідженнях і наукових працях багатьох українських вчених.

Вагомий вклад у вивчення вказаних проблем зробила С.Г. Черемісіна. Науковець зосередила увагу на комплексному аналізі вітчизняного ринку зерна, розробці заходів щодо його стабілізації, підвищення конкурентоспроможності на світових зернових ринках, виділила географічні тенденції експорту зерна тощо [10].

Н.Є. Голомша та О.Я. Голомша обґрунтували методику факторного аналізу кореляційно-регресійного моделювання конкурентоспроможності зерна пшениці, виробленого в Україні та на ринках світу, що дозволяє враховувати комплексний вплив конкурентних сил, умов торгівлі, параметрів ринку, діяльність конкурентів на них [4].

М.М. Ільчук, І.А. Коновал, О.Д. Барановська, В.Д. Євтушенко дослідили ситуацію на ринку зерна в Україні, запропонували напрями його стабілізації та підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку [6].

А.Д. Діброва, Л.В. Діброва виявили основні чинники, що впливають на формування попиту та пропозиції на зерно, виявлення експортного потенціалу галузі, створення ефективної логістики на ринку зерна [5].

Проте, сьогодні не можна стверджувати, що питання розвитку ринку зерна в Україні, як складової міжнародної макроекономіки та міжнародної торгівлі і оцінки кон'юнктури світових ринків, повністю та всебічно вивчено, отримало достатнє наукове обґрунтування і практичне вирішення. Особливості функціонування вітчизняного ринку зернових культур постійно змінюються, в т. ч. під час війни, тому потребують подальших досліджень.

Постановка завдання. Мета написання статті - дослідити ситуацію на ринку зернових культур в державі та окреслити перспективи його розвитку як складової міжнародної макроекономіки, міжнародної торгівлі і оцінки кон'юнктури світових ринків.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство України має достатньо потужну зернову галузь, яка може на рівних конкурувати на зовнішніх ринках. Продукція зернових культур займає вагомє місце в міжнародній торгівлі України і частка її постійно зростає.

Серед макроекономічних показників, що характеризують стан функціонування ринку зерна, ключовими є попит споживачів і пропозиція виробників зернової продукції. Важливу роль відіграють ціни на зерно, які формуються під впливом внутрішніх факторів (кількість вирощеного і спожитого зерна) та зовнішніх факторів (стан світових ринків зерна, кліматичних умов, світова геополітика тощо) [12].

Ринок зернових складається із суб'єктів, об'єктів ринку та інфраструктури зернового ринку, що тісно пов'язані та взаємодіють між собою і дають змогу ефективно експортувати якісну зернову продукцію (рис. 1) [1].

Для ринку зерна України характерною є широка кон'юнктура виробництва зернових культур, серед яких пшениця, кукурудза, ячмінь, що є основою українського експорту продовольства на світовий ринок і забезпечують економічне зростання аграрного сектору. Крім того, на вітчизняному зерновому ринку мають місце жито, просо, овес тощо, що відіграють меншу роль в зовнішній торгівлі країни, але використовуються на внутрішньому споживчому ринку. Ринок зернових культур

відіграє важливу роль у міжнародній макроекономіці і міжнародній торгівлі та оцінці кон'юнктури вітчизняного та світових ринків як сировина для харчової промисловості та корм для годівлі тварин.

Сьогодні Україна, навіть попри війну, входить до ТОП-10 найголовніших експортерів зерна пшениці у світі. За інформацією USDA, сегмент нашої країни на світовому ринку зерна за останні роки складав в середньому близько 9 % [8].

OECD-FAO прогнозує, що Україна до періоду 2029 р. зможе наростити виробництво зернових до 85 млн тон, це забезпечить експорт у обсязі 68 млн тон. Стверджується також, про можливість підвищення виробництва збіжжя до 100 млн т, а експорту зерна до 80 млн т [9;11].

Суб'єкти ринку зерна			
Виробники зерна	Продавці зернової продукції	Споживачі зерна	
Об'єкти ринку зерна			
Зерно як продовольство	Фуражне зерно	Запаси насіння зернових	
Інфраструктура ринку зернових культур			
Виробництво зернових культур	Переробка зерна	Фізична інфраструктура	
Складові інфраструктури ринку зерна			
Зернові асоціації	Банківські установи	Консалтингові фірми	Страхові компанії

Рисунок 1 – Складові частини ринку зерна

Джерело: побудовано авторами на основі узагальнення джерела [7]

Сьогодні понад 60 % виробників зернобобових та зернових культур зосереджено у 10 % вітчизняних сільськогосподарських підприємств з площами посіву більше 1000 га. В тому числі, понад 50 % обсягів кукурудзи вирощується у 6 % підприємств, що формують основний експорт у агросекторі України. Ці факти дають їм можливість монополювати ситуацію на деяких сегментах ринку і впливати на цінові тенденції під час експорту [7].

За прогнозами МВФ зростання світової економіки через війну в Україні сповільниться у 2024 р. до 3,2 %, що може негативно вплинути на ціни зернових культур на ринках. [2].

Різне падіння світових запасів зерна нині спостерігається на тлі посухи в світі та війни в Україні. Світові запаси зерна падають попри відновлення експорту з України.

Дослідження свідчать, що знижується урожайність кукурудзи в США, європейських країнах, Південній Америці, Аргентині тощо. Більшість зерна українського виробництва закуповують Європейський Союз, Азія, Африка.

Істотний вплив на кон'юнктуру ринку зерна може спричинити несприятлива метеорологічна ситуація й умови зимівлі пшениці під урожай наступного року. Їх ускладнення в пріоритетних регіонах світу підвищує ціни на зерно.

Потужний потенціал українського аграрного сектору дає змогу виробляти сільськогосподарського продовольства і продукції більше, ніж потрібно для внутрішнього споживання. Це підтверджує коефіцієнт самозабезпеченості України аграрними та продовольчими товарами, який майже в чотири рази більший за внутрішнє споживання.

У нашій державі вирощують районовані сільськогосподарські культури, що користуються внутрішнім та зарубіжним попитом. Традиційним для українського товаровиробника залишається виробництво зернових культур, в першу чергу, пшениці,

ячменю й кукурудзи. Сьогодні площі під озимою та ярою пшеницею в Україні займають більше 4,6 млн га. Найбільше вирощування цих культур за час війни зосереджено в Одеській, Кіровоградській, Дніпропетровській, Миколаївській областях (7 %-15 %). Ячмінь вирощують в Одеській, Миколаївській та Дніпропетровській областях. Посіви кукурудзи розміщено переважно в Чернігівській, Полтавській, Черкаській, Кіровоградській, Вінницькій областях.

Через окупацію, мінування полів, бойові дії у прифронтових областях втрачено від початку війни у Херсонській області — понад 90 % площ посіву, у Запорізькій області — більше 80 %, Донецькій — понад 70 %, у Харківській області - 50 % площ. Не обробляються сільськогосподарські землі Луганщини.

Експорт зерна відіграє суттєву роль у міжнародній торгівлі України, але має переважно сировинний характер, оскільки у його структурі більшу частину складає фуражне зерно. Дослідження свідчать, що вітчизняне зерно є конкурентоспроможним на зовнішніх ринках, має низьку ціну, як результат низького внутрішнього попиту на фуражне зерно. Але, від реалізації зерна наша держава отримує значно менші обсяги валютних коштів, ніж інші країни, оскільки продає не перероблену, а сировинну продукцію.

Внаслідок війни виникли фактори, що негативно вплинули на функціонування ринку зерна, зокрема, порушення морських шляхів для поставок аграрної продукції, в т. ч. зернової, заблокування портів, ускладнення логістики, зменшення шансів для виходу компаній на зовнішні ринки, ускладнення з постачанням енергоносіїв, підвищення цін на насіння, добрива тощо.

За даними статистики, Україна у 2019-2021 рр. щорічно експортувала на світовий ринок більше 50 млн т зерна, а у 2021 р. - 50,8 млн т, і практично всі ці вантажі перевозилися морським шляхом. Під час війни ризиковим стало забезпечення продовольством країн Азії, Африки, куди постачання зернової продукції з України займає в імпорті велику частку [2;3].

Альтернативою до морських перевезень стали переорієнтація морських експортних шляхів на сухопутні до кордонів Західної України та транспортування зернової продукції автомобільним і залізничним транспортом до країн - членів ЄС. За 2022–2023 рр. до ЄС Україною експортовано більше половини вітчизняної агропродовольчої продукції на суму 13,1 млрд. дол. США у 2022 р. та на 12,6 млрд. дол. США у 2023 р. А в 2024 р. частка українського експорту аграрного продовольства до країн ЄС склала 52 %.

Фактично у 2024-2025 маркетинговому році нашою державою експортовано 40,314 млн т. зернових та зернобобових культур, що на 25,3 % або 10,239 млн т. менше, ніж у 2023-2024 МР. Пшениці експортовано 15,65 млн т, або на 2,66 млн т. менше (17 %), ніж у минулому році на суму 3,16 млрд. дол. США. В цей період ячменю продано на зарубіжних ринках майже 2,32 млн т, сума надходжень склала 394 млн. дол. США, а зерна жита продано 10,8 тис. т. Кукурудзи продано на експорт 21,75 млн т на суму біля 4,5 млрд. дол. США, що на 34,3% нижче показників минулого маркетингового року. Сої експортовано 3,8 млн т, надходження склали 1,56 млрд. дол. США, а ріпаку продано за межі країни 3,2 млн т, сума надходжень становила 1,56 млрд. дол. США [3].

Туреччина, Іспанія, Єгипет, Італія та Нідерланди стали у 2024/2025 маркетинговому році основними імпортерами українського зерна.

Причиною поживавлення експорту вітчизняних зернових культур була стабільна робота вітчизняного морського коридору, і це дало змогу здійснити експорт збіжжя Чорним морем з портів Одеської області. Важливим фактором стало застосування Україною процесу страхування морських суден, інфраструктури і зерна, що зменшило

витрати виробників зерна та експортерів на логістику. В результаті, Україна продовжила експорт зерна і стала гарантом продовольчої безпеки багатьох країн.

Сьогодні є очевидним, що в Україні необхідно збільшити обсяги переробки сировини зернових та направляти на експорт вже готову продукцію, оскільки продаючи сировину, держава втрачає можливість формувати додану вартість у своїй країні, створювати нові робочі місця, дає змогу світовій кон'юктурі ринку негативно впливати на національний ринок.

Останніми роками перелік престижних для нашої країни ринків збуту складався з Нідерландів, Саудівської Аравії, Словаччини, Китаю, Туреччини, Об'єднаних Арабських Еміратів, Азербайджану та Молдови.

Надходження валюти від експорту аграрної продовольчої продукції склали у 2022 р. 53 %, в 2023 р. - 60,8 % обсягу експорту країни. У 2024 році Україна експортувала аграрної продукції на 24,5 млрд. дол. США, що становить 59 % загального товарного експорту країни, і цей показник є другим після рекорду 2021 року. Серед лідерів експорту були зернові кукурудза та пшениця [3].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Україна нині перебуває в числі основних виробників зернової продукції у світі і належить до десяти потужних світових експортерів зерна.

Провівши дослідження, ми дійшли висновку, що ринок зерна в Україні розвивається досить стабільно, що підтверджує позитивна статистика фізичних обсягів вирощування базових видів зернових і зернобобових культур.

Зростання обсягів споживання зернової продукції на планеті і в майбутньому спонукатиме нашу країну до нарощування виробництва та експорту зерна. Цьому сприятиме проведення таких пріоритетних заходів:

- реконструкція, модернізація та будівництво потужностей для зберігання і переробки зерна;
- підвищення репутації держави щодо забезпечення продовольчої безпеки на національному і міжнародному рівнях;
- підвищення якості українського зерна;
- забезпечення прозорості і прогнозованості зернового ринку.

Для ефективного розвитку зернового ринку України необхідно встановити чіткі «правила гри» на ньому, стимулювати здорову конкуренцію, створити сприятливий інвестиційний клімат, налагодити транспортну та логістичну інфраструктуру тощо.

Закріпленню за нашою державою міцних позицій у міжнародній торгівлі зерном сприятиме підвищення якості і конкурентоспроможності українського збіжжя, активна участь України в міжнародних організаціях, створення умов для прозорості та прогнозованості ринку.

Розвиток ринку зерна в Україні як складова міжнародної макроекономіки і міжнародної торгівлі та оцінки кон'юктурі світових ринків є надзвичайно важливим і актуальним для держави, тому потребує подальших досліджень.

Список літератури

1. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та виклики. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahrarynyu-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta> (дата звернення: 08.10.2025 р.).
2. Гавриленко Н. М., Широкий Г. М. Світовий ринок зерна: стан та тенденції. Національний Інститут стратегічних досліджень. Центр зовнішньополітичних досліджень. 2022. С. 1–9. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-2/rynokzerna_gavrylenko_0422022.pdf (дата звернення: 10.10.2025 р.).
3. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами. Державна служба статистики України. URL : <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.10.2025 р.).

4. Голомша Н. Є., Дзядикевич О. Я. Конкурентні переваги продукції зернової галузі на світовому ринку. *Економіка АПК*. 2017. № 11. С. 61–65.
5. Діброва А. Д., Діброва Л. В., Діброва М. А. Прогнозування наслідків впливу вартості мінеральних добрив на розвиток ринку кукурудзи в Україні з використанням моделі AGMEMOD. *Економіка АПК*. 2022. №3. С. 23-41.
6. Ільчук М. М., Коновал І. А., Барановська О. Д., Євтушенко В. Д. Розвиток ринку зерна в Україні та його стабілізація. *Економіка АПК*. 2019. № 4. С. 29-38.
7. На розмінованих землях України вже можна виростити 1 млн т зерна. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. 2024. 17 січ. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/245689.html (дата звернення: 15.09.2025 р.).
8. Хорошун О. Динаміка та тренди розвитку глобального ринку зернових. *Галицький економічний вісник*. 2022. № 5-6 (78-79). С. 156-166.
9. Цілі сталого розвитку 2016–2030. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholititia/tsili-staloho-rozvytku> (дата звернення: 15.09.2025 р.).
10. Черемісіна С. Г. Ринок зернових культур в Україні: аналіз сучасного стану та перспективи розвитку. *Економіка АПК*. 2021. № 2. С. 48.
11. FAO Cereal Supply and Demand Brief. URL: <http://www.fao.org/worldfoodsituation/csdb/en/> (дата звернення: 10.10.2025 р.).
12. Skrypnyk, A., Zhemoysda, O., Klymenko, N., Galaieva, L., Koval, T. Econometric Analysis of the Impact of Climate Change on the Sustainability of Agricultural Production in Ukraine. *Journal of Ecological Engineering*. 2021. 22(3). Pp. 275–288. URL: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57222167610> (дата звернення: 10.10.2025 р.).

References

1. Ukraine's agricultural sector in 2023: components of sustainability, problems and challenges. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahrarynyy-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta> [in Ukrainian].
2. Havrylenko, N. M., Shyrokyi, G. M. (2022). *World grain market: status and trends*. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. Tsentр zovnishnopolitychnykh doslidzhen. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-2/rynokzerna_gavrylenko_0422022.pdf [in Ukrainian].
3. Geographical structure of Ukraine's foreign trade in goods. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <http://ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
4. Holomsha, N. Ye., Dziadykevich, O. Ya. (2017). Competitive advantages of grain industry products on the world market. *Економіка АПК*, 11, 61–65 [in Ukrainian].
5. Dibrova, A.D., Dibrova, L.V., Dibrova, M.A. (2022). Forecasting the consequences of the impact of the cost of mineral fertilizers on the development of the corn market in Ukraine using the AGMEMOD model. *Економіка АПК*, 3, 23–41 [in Ukrainian].
6. Ilchuk, M. M., Konoval, I. A., Baranovska, O. D., Yevtushenko, V. D. Development of the grain market in Ukraine and its stabilization. (2019). *Економіка АПК*, 4, 29–38 [in Ukrainian].
7. 1 million tons of grain can already be grown on demined lands of Ukraine. Pres-sluzhba Aparatu Verkhovnoi Rady Ukrainy. https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/245689.html [in Ukrainian].
8. Khoroshun, O. (2022). Dynamics and trends in the development of the global grain market. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, 5-6 (78-79), 156-166 [in Ukrainian].
9. Sustainable Development Goals 2016–2030. <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholititia/tsili-staloho-rozvytku> [in Ukrainian].
10. Cheremisina, S.G. (2021). Grain market in Ukraine: analysis of the current state and development prospects. *Економіка АПК*, 2, 48. [in Ukrainian].
11. FAO Cereal Supply and Demand Brief. <http://fao.org/worldfoodsituation/csdb/en/> [in English].
12. Skrypnyk, A., Zhemoysda, O., Klymenko, N., Galaieva, L., Koval, T. (2021). Econometric Analysis of the Impact of Climate Change on the Sustainability of Agricultural Production in Ukraine. *Journal of Ecological Engineering*, 22(3), 275–288. <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57222167610> [in English].

Tetiana Reshytko, Associate Professor, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)

Daria Nasypaiko, Associate Professor, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)

Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine

The Grain Market in Ukraine as a Component of International Macroeconomics, International Trade and Assessment of the Situation in World Markets

The purpose of the article is to study the problems of the development of the grain market in Ukraine at the present stage as an integral component of international macroeconomics, to show its features and role in international trade and in assessing the situation on world markets, and to outline the prospects for its further functioning. It has been noted that grain occupies a leading place in the structure of agricultural products, which solves the issues of food security of the state and the situation on world markets.

It has been studied that the domestic grain market provides food for the country's internal needs, and sells the remaining products on the world market, providing the world community with high-quality food. It has been revealed that the majority of domestic grain exports are feed grains and products with low added value, and the sale of Ukrainian finished food products on international markets does not have significant volumes. Among the macroeconomic indicators that characterize the functioning of the grain market, the key ones are consumer demand and the supply of grain producers. It has been studied that in the future, Ukraine's presence in the world grain markets will be maintained. The need for supplies of domestic grain products with high added value to the external market is emphasized.

It is indicated that the war made adjustments to the development of Ukraine's grain agrarian business, forced it to adapt to new conditions, change the logistics routes of grain supplies to foreign markets, etc. Priority measures are named that will contribute to the further development of the country's domestic grain market, improve its situation, and strengthen leading positions in the world market.

grain market, international macroeconomics, international trade, world market conditions, grain exports

Одержано (Received) 13.10.2025

Прорецензовано (Reviewed) 23.10.2025
Прийнято до друку (Approved) 23.12.2025